

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ НАЦІЄТВОРЕННЯ
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ПЕРШИЙ (БАКАЛАВРСЬКИЙ) РІВЕНЬ
(назва рівня вищої освіти)

БАКАЛАВР
(ступень вищої освіти)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
(шифр та назва галузі знань)

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 Психологія
(код та найменування спеціальності)

КВАЛІФІКАЦІЯ: Бакалавр із психології

Київ – 2019

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
(протокол № 03/19 від 28.02 2019 року)

Соціальна психологія націєтворення: навчальна програма дисципліни [спеціальність 053 "Психологія" – перший освітній рівень вищої освіти «бакалавр»] / за наук. ред. О. В. Суший. – Київ : ІСПП НАПН України, 2019. – 30 с.

Розробники:

Суший О. В., д-р наук держ. упр. (наук.ред.);

Гнатенко П. І., д-р філос. наук, професор, чл.-кор. НАПН України;

Татенко В. О., д-р психол. наук, професор, чл.-кор. НАПН України;

Яремчук О. В., д-р психол. наук, доцент;

Жовтянська В. В., канд. психол. наук, с.н.н.;

Кухарук О. Ю., м.н.с.

Навчальна програма є експериментальною розробкою, у якій представлено теоретичні і методологічні засади соціально-психологічного аналізу процесу творення нації як найвищої з відомих форм організації спільної життєдіяльності людей у сучасному світі. Мета навчальної програми – дати майбутнім психологам знання про теоретичні позиції, методологічні принципи та положення соціальної психології націєтворення; сформувати у них уміння і навички соціально-психологічного дослідження проблем націєтворення. Водночас передбачається поглиблення знань студентів про теоретичні і методологічні засади дослідження націєтворчого процесу в соціально-гуманітарному та культурно-історичному пізнанні, а також актуалізація їхніх знань з курсів «Етнопсихологія», «Соціальна психологія», «Політична психологія» про особливості процесу становлення націй, про підходи до дослідження відповідних соціально-психологічних явищ, а також про особливості становлення і розвитку форм соціально-психологічного мислення, їхній націєтворчий і конфліктологічний потенціал.

Навчальна програма адресується здобувачам вищої освіти. Упровадження програми сприятиме формуванню у майбутніх психологів наукових уявлень про соціально-психологічну сутність понять «нація», «націєтворення»; здатності до теоретичного і методологічного аналізу соціально-психологічних аспектів проблеми націєтворення; розвитку в них націєтворчої мотивації, готовності до ініціативної участі в практиці націєтворення.

ЗМІСТ

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
Вступ.....	4
Мета і завдання навчальної дисципліни	4
Підсумкові та інтегративні результати вивчення навчальної дисципліни.....	5
Програмні компетентності.....	5
II. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
Опис предмета навчальної дисципліни	6
Тематичний план навчальної дисципліни	7
III. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
Тема 1. Процес націєтворення як об'єкт соціально- психологічного дослідження.	8
Тема 2. Соціально-психологічне дослідження націєтворчого процесу з позицій суб'єктно-вчинкового підходу.....	9
Тема 3. Націєтворчий і конфліктологічний потенціал історичної психології.	11
Тема 4. Націєтворчий процес в умовах соціальних криз і невизначеності.	12
Тема 5. Соціальні норми і стереотипи в націєтворчому процесі: соціально-психологічний аспект	14
IV. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	16
V. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	18
VI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	18
VII. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	19
VIII. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ.....	21
IX. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	22
X. ЛІТЕРАТУРА	25

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступ

Програму навчальної дисципліни «Соціальна психологія націєтворення» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Предметом навчальної дисципліни є:

- соціально-психологічні способи пізнання та опанування національного буття;
- нація як суб'єкт власного творення в контексті соціально-історичної реальності в її цілісності та динаміці;
- проблеми, що мають місце в дослідженнях і практиці націєтворення;
- націєтворчий і конфліктологічний потенціал форм соціально-психологічного мислення.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної програми визначаються:

- теоретичними і методологічними підходами до дослідження процесу націєтворення, що склалися в історико-філософському та соціально-політичному пізнанні;
- етнопсихологічними і культурно-історичними аспектами націєтворення, що є предметом вивчення етнічної та національної психології;
- соціально-психологічними аспектами націєтворення, представленими концепцією соціально-психологічного мислення.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета – дати майбутнім психологам знання про теоретичні позиції, методологічні принципи та положення соціальної психології націєтворення; розвинути в них уміння і навички соціально-психологічного дослідження проблем націєтворення.

Завдання:

- сформулювати наукові уявлення про соціально-психологічну сутність понять «нація», «націєтворення»;
- дати уявлення про зміст і значення соціально-психологічного дослідження проблеми націєтворення;
- викликати інтерес і сформулювати здатність до теоретичного і методологічного аналізу соціально-психологічних аспектів проблеми націєтворення;
- зацікавити і допомогти оволодіти теорією і методологією суб'єктно-вчинкового підходу до дослідження соціально-психологічних аспектів проблеми націєтворення;
- сформулювати знання щодо пізнавального і перетворювального потенціалу історичної психології в процесі націєтворення;
- дати уявлення про соціально-психологічні особливості переживання та осмислення конфлікту в умовах невизначеності;
- сприяти розвитку націєтворчої мотивації, готовності до ініціативної участі в практиці націєтворення.

Підсумкові та інтегративні результати вивчення навчальної дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має

знати:

- теоретичні і методологічні підходи до дослідження націєтворчого процесу в соціально-гуманітарному та культурно-історичному пізнанні;
- мати уявлення про особливості процесу становлення націй, про підходи до дослідження відповідного роду соціально-психологічних явищ;
- соціально-психологічні концепції та підходи до дослідження процесів націєтворення;
- мати уявлення про націєтворчий і конфліктологічний потенціал форм соціально-психологічного мислення.

уміти:

- аналізувати, систематизувати і класифікувати теоретичні підходи в соціальній психології націєтворення;
- здійснювати міждисциплінарний і міжгалузевий аналіз соціально-психологічних проблем націєтворення;
- використовувати пізнавально-інтерпретаційні можливості соціально-психологічного дослідження проблем націєтворення, зокрема з позицій суб'єктно-вчинкового підходу, концепцій соціально-психологічного мислення та етнокультурної міфотворчості;
- формулювати робочі гіпотези та визначати дослідницькі завдання для вивчення сучасних українських реалій переживання внутрішнього конфлікту і війни;
- визначати соціально-психологічно обґрунтовані механізми мінімізації конфронтаційних проявів у процесах націєтворення.

Навчальний матеріал дисципліни структуровано за модульним принципом. Він складається з п'яти змістових модулів, кожен з яких є логічно завершеною, відносно самостійною, цілісною частиною навчальної дисципліни.

Програмні компетентності

Інтегральна компетентність:

- здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та розв'язувати практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій і методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;
- знання і розуміння предметної сфери, розуміння професійної діяльності;
- здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями;
- навички міжособистісної взаємодії.

Система контролю та оцінювання

Протягом періоду вивчення дисципліни оцінюються доповіді та відповіді аспірантів на семінарських заняттях. Завершується вивчення курсу заліком.

II. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів 1	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Напрямок підготовки 053 « Психологія»	Нормативна	
Модулів – 1	Спеціальність	Рік підготовки	
Змістових модулів 1		2-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 32		2	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		10 год.	
		Практичні, семінарські	
			10
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		8 год.	
		Модульний контроль	
		2 год.	
Семестровий контроль			
2			
Вид контролю:			
залік			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин							
		Разом	Аудиторні	лекцій	практичні заняття	семінарських	Самостійна робота	Модульний контроль	Семестровий контроль
2-й семестр									
Змістовий модуль I. Націєтворення в проблемному полі соціально-психологічного пізнання									
1.	Процес націєтворення як об'єкт соціально-психологічного дослідження	10	4	2		2	2		
2.	Соціально-психологічне дослідження націєтворчого процесу з позицій суб'єктно-вчинкового підходу	10	4	2		2	2		
3.	Націєтворчий і конфліктологічний потенціал історичної психології	10	4	2		2	2		
4.	Націєтворчий процес в умовах соціальних криз і невизначеності	10	4	2		2	1		
5.	Соціальні норми і стереотипи в націєтворчому процесі: соціально-психологічний аспект	10	4	2		2	1		
Модульна контрольна робота								2	
Разом за семестр		32	20	10		10	8	2	2
Усього за навчальним планом		32	20	10		10	8	2	2

III. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Процес націєтворення як об'єкт соціально-психологічного дослідження (2 год.)

Особливості соціологічного, політологічного, етнологічного і соціально-психологічного розуміння сутності понять «нація» і «націєтворчий процес». Соціально-психологічні умови перетворення етносів і народів на нації. Різновиди націєтворчих процесів. Етнічна і національна психологія в лоні націологічного знання. Значення праць В. Вундта у становленні етнічної психології. Формування національної психології і її структура. Національний характер, національні почуття та національна свідомість у структурі національної психології. Націєтворчий процес у координатах концепції соціально-психологічного мислення. Сутність і зміст поняття «соціально-психологічне мислення» і «форми соціально-психологічне мислення». Класифікаційно-генетична модель форм соціально-психологічного мислення. Націєтворчий і конфліктологічний потенціал форм соціально-психологічного мислення.

Основні поняття:

націєтворення, етнос, народ, нація, етнічна психологія, національна психологія, національний характер, національні почуття, національна свідомість, соціально-психологічне мислення, види мислення, форми соціально-психологічного мислення, класифікаційно-генетична модель форм.

Семінарське заняття (2 год.)

1. Соціально-психологічна природа і сутність процесу націєтворення.
2. Соціально-психологічні умови та чинники перетворення народів на нації.
3. Предмет і структура етнічної психології. В. Вундт про предмет і структуру етнічної психології.
4. Предмет і структура національної психології. Значення праць І. Канта і В. Гегеля у формуванні національної психології.
5. Поняття «психологічне мислення» і «соціально-психологічне мислення».
6. Генетично-класифікаційна модель форм соціально-психологічного мислення.

Самостійна робота (2 год.)

1. Соціально-психологічні проблеми націєтворення з огляду на тенденції регіоналізації і глобалізації в сучасному світі.
2. Значення праці Г. Лебона «Психологія народів і мас» для характеристики поведінки натовпу. З. Фрейд про деструктивну поведінку мас.
3. Місце національного характеру в структурі національної психології.
4. Основні види мислення. Критерій об'єктної спрямованості видів мислення.

Література

1. Гелнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм / Е. Гелнер. – Київ: Таксон, 2003. – 300 с.
2. Гнатенко П. И. Национальная психология / П. И. Гнатенко. – Днепропетровск: ДГУ, 2000. – С. 3–20.

3. Гнатенко П. Український національний характер / П. І. Гнатенко. – Київ: Док-К, 1997. – 114 с.
4. Кремень В. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки метадисциплінарного дослідження) / В. Кремень, В. Ткаченко. – 2-ге вид. допов. – Київ: Т-во «Знання» України, 2013. – 471 с.
5. Картунов О. В. Вступ до етнополітології : науково-навчальний посібник. – Київ: Ін-т економіки, упр. та госп. права, 1999. – 300с.
6. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Ентоні Сміт ; пер. з англ. М. Климчука, Т. Цимбала. – 2-ге вид., стереотип. – Київ : Ніка-Центр, 2009. – 320 с.
9. Соціально-психологічне мислення: генеза, основні форми та перспективи розвитку: монографія / авт. кол.: Жовтянська В. В., Кухарук О. Ю., Слюсаревський М. М., Соколовська Ю. С., Суший О.В., Татенко В. О. ; за заг.ред. Слюсаревського М. М. – Київ, 2018. – 386 с.
7. Україна. Процеси націєтворення / Упоряд. Андреас Каппелер ; пер. з нім. – К.І.С., 2011. – 416 с.
8. Українська політична нація: проблеми становлення : зб. наук. ст. / за ред. М. М. Розумного (заг. ред.), М. Т. Степика, В. М. Яблонського. – Київ : НІСД, 2012. – 384 с.

Тема 2. Соціально-психологічне дослідження націєтворчого процесу з позицій суб'єктно-вчинкового підходу

Теоретичні і методологічні підходи до дослідження процесу націєтворення. Нації як великі соціально-психологічні групи, особливості їх дослідження. Модерністський і примордіалістський підходи до дослідження генези націй. Пізнавальні можливості етатистської, етнологічної (етніцистської) та «інструменталістської» моделей становлення націй. «Об'єктивний» і «суб'єктивний» підходи в дослідженні генези націй. «Етнічна» і «політична» нація як теоретичне відображення двох варіантів націєгенези. Суб'єктно-вчинковий підхід до дослідження процесу націєтворення як соціально-психологічного феномену. Суб'єктний підхід у психології (наукова школа С. Л. Рубінштейна). Вчинковий підхід у психології (наукова школа В. А. Роменця). Суб'єктно-вчинковий підхід у сучасній соціальній психології. Проблема критеріїв соціально-психологічної зрілості нації. Нація як колективний суб'єкт, автор суспільного життя, здатний до спільного вчинку саморозвитку, а також до самопожертви в разі необхідності відстоювання своїх національних інтересів. Соціально-психологічні механізми формування у народних мас національно спрямованої суб'єктності і вчинковості в їхній єдності.

Основні поняття:

етатизм, комплементарність, примордіалізм, конструктивізм, інструменталізм, суб'єктність, учинковість, суб'єктно-вчинковий підхід, переконування, навіювання, санкціонування.

Семінарське заняття (2 год.)

1. Проблема критеріїв оцінювання соціально-психологічної сформованості нації та ефективності процесу націєтворення.
2. Суб'єктно-вчинковий підхід до дослідження процесу становлення нації як соціально-психологічного феномену.
3. Суб'єктна готовність нації до вчинків саморозвитку і самопожертви як сутнісний критерій оцінювання соціально-психологічної ефективності процесу націєтворення.
4. Соціально-психологічні механізми формування у народних мас національно спрямованої суб'єктності і вчинковості в їхній єдності.

Самостійна робота (2 год.)

1. Особливості соціально-психологічного дослідження процесу становлення націй як великих соціальних груп.
2. Модерністський і примордіалістський підходи до дослідження генези націй. Етнологічна (етницистська). Концептуальні підходи Ю. Бромлея, У. Гелнера, Л. Гумільова, Я. Дашкевича, Г. Нільссона, Е. Сміта до дослідження процесу націєтворення.
3. «Об'єктивний» і «суб'єктивний» підходи в дослідженні процесу націєтворення. Концепція «уявлених спільнот» Б. Андерсона. «Комунікативна» теорія націй К. Дойча.
4. Соціально-психологічний аспект у дослідженнях процесу становлення української нації.

Література

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма / Б. Андерсон; пер. с англ. В. Николаева. – Москва : Канон-пресс – Ц: Кучково поле, 2001. – 288 с.
2. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм / Ернест Гелнер : пер. з англ. – Київ: Таксон, 2003. – 300 с.
3. Гобсбаум Е. Нації і націоналізм, починаючи з 1780 року: програма, міфи, реальність / Ерік Гобсбаум ; пер. з англ. та прим. Т. Корпала. – Київ : Укр. центр духов. культури, 2010. – 288 с.
4. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму : монографія / Г. Касьянов. – Київ: Либідь, 1999. – 352 с.
5. Колодій А. Рукопис брошури «Нація як суб'єкт політики» / Антоніна Колодій. – Львів: Кальварія, 1997. – 55 с.
6. Татенко В. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія / Віталій Татенко. – Київ: Міленіум, 2017. – 184 с.
7. Татенко В. О. Процес націєтворення у суб'єктно-вчинковому вимірі / В. О. Татенко // Психологічні науки: проблеми і здобутки. – 2017. – Вип. 10. – С. 5–73.
8. Татенко В. Соціальна психологія впливу : монографія / Віталій Татенко. – Київ : Міленіум, 2008. – 216 с.

9. Україна. Процеси націєтворення / Упоряд. Андреас Каппелер ; пер. з нім. – Київ : К.І.С., 2011. – 416 с.

10. Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність: кол. моногр. / кер. кол. авт. і наук. ред. І. Д. Дудко ; Інститут історії українського суспільства ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2014. – 478 с.

Тема 3. Націєтворчий і конфліктологічний потенціал історичної психології

Націєтворчий процес у проблемному полі історичної психології. Осмислення історичного часу в процесі націєтворення. Ідентифікаційна функція історичної пам'яті. Історична пам'ять як смисловий континуум націєтворення в умовах мультикультурності. Різновиди історичної пам'яті. Соціально-психологічна концепція етнокультурної міфотворчості як фактор активізації націєтворчих процесів. Сутність соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості і спільноти. Поняття індивідуального авторського міфу та етнокультурної міфотворчості особистості. Націєтворчий ресурс понять індивідуального авторського міфу та етнокультурної міфотворчості особистості. Спільний вчинок етнокультурної міфотворчості особистості. Національний міф: можливості і ризики конструювання. Національний міф і національна ідея. Практичні процедури діагностики та прогнозування національного міфу. Технологія творення консолідованого національного міфу на основі спільного вчинку етнокультурної міфотворчості.

Основні поняття:

історична психологія, історична пам'ять, етнокультурна міфотворчість, спільний вчинок етнокультурної міфотворчості, індивідуальний авторський міф, національний міф, етнокультурна міфотворчість.

Семінарське заняття (2 год.)

1. Поняття «історичний час» у проблемному полі історичної психології.
2. Історична пам'ять і її ідентифікаційна функція. Різновиди історичної пам'яті.
3. Специфіка соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості в розумінні націєтворення.
4. Зв'язок процесу етнокультурної міфотворчості особистості з націєтворенням.
5. Соціально-психологічні прийоми творення індивідуального авторського міфу.

Самостійна робота (2 год.)

1. Трансформація історичної пам'яті в процесі націєтворення в умовах мультикультурності.
2. Соціально-психологічна природа національного міфу.
3. Національний міф у зв'язку з ідеологією.
4. Спільний вчинок етнокультурної міфотворчості як основа творення консолідованого національного міфу.
5. Індивідуальний авторський міф і спільний вчинок етнокультурної міфотворчості.

Література

1. Белявский И. Г. Историческая психология / И. Г. Белявский. – Одесса : Изд-во Одес. гос. ун-та им. И. И. Мечникова, 1991. – 250 с.
2. Белявский И. Г. Лекции по исторической психологии / И. Г. Белявский. – Одесса : Астропринт, 2004. – 448 с.
3. Белявский И. Г. Место исторической психологии в системе наук о человеке / И. Г. Белявский // Контраверсивная психология. – Одесса : Виктория, 2003. – 302 с.
4. Историческая психология: истоки и современное состояние : монография / под. науч. ред. И. Н. Ковалю, В. И. Подшивалкиной, О. В. Яремчук. – Одесса : Одес. нац. ун-т, 2012. – 395 с.
5. Яремчук О. В. Исторична психологія як проект комплексного людинознавства / О. В. Яремчук // Вісник Одеського національного університету. – 2012. – Т. 17. – Вип. 8 (20). Психологія. – С. 741–749.
6. Яремчук О. В. Індивідуальна авторська міфотворчість як самоініціація особистості в культурі / О. В. Яремчук // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. – 2009. – Вип. 9. – С. 261–270.
7. Яремчук О. В. Національний міф: ідеологічність, інтенціональність, суб'єктність / О. В. Яремчук // Психологічні перспективи. Спец. випуск «Психологічні виміри українського соціокультурного простору». – 2011. – С. 182–196.
8. Яремчук О. В. Політико-психологічна технологія створення консолідуючого національного міфу / О. В. Яремчук // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. – 2011. – Вип. 11. – С. 82–92.
9. Яремчук О. В. Психологія етнокультурної міфотворчості особистості : монографія / О. В. Яремчук. – Одеса : Фенікс, 2013. – 431 с.
10. Яремчук О. В. Соціально-психологічна модель національного міфу / О. В. Яремчук // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2012. – Вип. 27(30). – С. 118–128.
11. Яремчук О. В. Спільний вчинок як базовий соціально-психологічний механізм етнокультурної міфотворчості особистості / О. В. Яремчук // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2011. – Т. 3. – С. 191–199.
12. Яремчук О. В. Трансляція культурно-історичних сенсів в індивідуальному авторському міфі / О. В. Яремчук, В. О. Клігійкова // Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історична психологія. Психолінгвістика. – 2010. – Т. IX. – Ч. 5. – С. 75–84.

Тема 4. Націєтворчий процес в умовах соціальних криз і невизначеності

Ситуація невизначеності і соціальний конфлікт: соціально-психологічний вимір понять. Соціально-психологічне визначення конфлікту і ситуації невизначеності. Соціально-психологічні підходи до вивчення та пояснення ситуації невизначеності і конфліктів. Класифікація, характеристики, основні ознаки соціально-психологічного конфлікту. Форми соціально-психологічного

мислення як джерело вивчення соціальних настановлень щодо актуальних конфліктів. Соціальні кризи: виклики націєтворенню. Соціальна криза – визначення і характеристика. Війна як крайня форма соціальної кризи. Соціально-психологічний підхід до вивчення війни. Соціальні кризи як виклики для націєтворення. Формування нових і зміна наявних соціальних ідентичностей у ситуації невизначеності і соціальної кризи. Resilence як основа подолання соціальних криз.

Основні поняття:

конфлікт, об'єкт соціально-психологічного конфлікту, сторони конфлікту, внутрішня позиція, ситуація невизначеності, соціальні настановлення, соціальна криза, війна як соціальна криза, соціальна пружність (resilience), соціальна ідентичність.

Семінарське заняття (2 год.)

1. Соціально-психологічні підходи до вивчення конфліктів і ситуації невизначеності.
2. Методологія вивчення конфліктів і конфліктної взаємодії.
4. Соціально-психологічні інструменти вирішення та профілактики конфліктів.
1. Соціальні кризи: визначення, форми, основні характеристики
2. Війна як соціальна криза. Соціально-психологічна характеристика.

Самостійна робота (2 год.)

1. Особливості перебігу соціальних конфліктів у ситуації невизначеності
2. Соціально-психологічні трансформації, викликані війною.
3. Вплив війни на процес націєтворення: виклики і можливості.
4. Нові ідентичності, що формуються внаслідок участі суспільства у війні.

Література

1. Васютинський В. Індивідуальні і колективні стратегії адаптації мешканців міських громад до життя в період воєнного конфлікту / Васютинський В. // Проблеми політичної психології. – 2017. – Вип. 5 (19). – С. 43–52.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. – СПб. : Питер, 2000. – 464 с
3. Дейч М., Шикман С. Конфликт: социально-психологическая перспектива // Социальный конфликт: современные исследования: Реферативный сборник. – Москва : ИСАИ, 1991. – С. 70–74.
4. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів : навч. посіб. – Харків–Київ : Р. І. Ф., 2006. – 320 с.
5. Донцов А. И., Полозова Т. А. Проблема конфликта в западной социальной психологии // Психологический журнал. – 1980. – №6. – С. 109–133.
6. Котлова Л. О. Психологія конфлікту: курс лекцій : навч. посіб. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013 – 112 с.
7. Левин К. Типы конфликтов // Психология личности. Тексты. – Москва : Изд. МГУ, 1982.
8. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта. – СПб. : Питер, 2003. – 287 с.

9. Gow K., Paton D. *The Phoenix of Natural Disasters: Community Resilience* / Nova Science Publishers, USA, 2008.

10. McKeown Sh. *Conclusion: The Next Voyage* / Sh. McKeown, N. Ferguson, R. Haji // *Understanding Peace and Conflict through Social Identity Theory: Contemporary Global Perspectives* / Ed. Shelley McKeown, Reeshma Haji, Neil Ferguson. – Springer International Publishing Switzerland, 2016. – P. 367–373.

Тема 5. Соціальні норми і стереотипи в націєтворчому процесі: соціально-психологічний аспект

Націєтворчий і конфліктологічний потенціал соціальних норм. Визначення та основні соціально-психологічні підходи до розуміння соціальних норм. Основні механізми формування соціальних норм: нереклексивна інтеріоризація поведінкових стандартів членів інгрупи; рефлексивне зведення норм до безумовних цінностей. Механізми функціонування соціальних норм: інтеріоризація соціальних норм; острах санкцій і конформна поведінка. Моральні соціальні норми і традиційні соціальні норми та їхні функції (регуляція/консервація соціальних відносин). Роль соціальних норм у конфлікті поколінь. Динаміка соціальних норм у націєтворчому процесі. Упровадження соціальних норм, пов'язаних зі стандартами функціонування активного і політично-свідомого громадянського суспільства як неодмінна передумова успішного націєтворення.

Націєтворчий і конфліктологічний потенціал соціальних стереотипів. Визначення соціального стереотипу, історія розуміння цього поняття в соціальній психології, основні підходи до вивчення соціальних стереотипів. Механізми формування і функціонування соціальних стереотипів. Поняття етнічних стереотипів, автостереотипів і гетеростереотипів. Конфліктогенний потенціал соціальних стереотипів. Засоби та методи нейтралізації негативних впливів соціальних стереотипів у процесах націєтворення. Роль критичного мислення в подоланні упереджень.

Основні поняття:

соціальні норми, інтеріоризація, цінності, конформна поведінка, моральні соціальні норми, традиційні соціальні норми, соціальний розвиток, громадянське суспільство, соціальний стереотип, етнічний стереотип, автостереотип, гетеростереотип, критичне мислення, упередження

Семінарське заняття (2 год.)

1. Поняття соціальної норми. Механізми формування і функціонування соціальних норм.
2. Націєтворчий і конфліктологічний потенціал соціальних норм.
3. Поняття соціального стереотипу. Механізми формування і функціонування соціальних стереотипів.
4. Конфліктогенний потенціал соціальних стереотипів.
5. Методи нейтралізації негативних впливів соціальних стереотипів у процесах націєтворення.

Самостійна робота (2 год.)

1. Основні соціально-психологічні підходи до вивчення соціальних норм.
2. Функції соціальних норм у житті суспільства.
3. Особливості функціонування соціальних норм у сучасному українському суспільстві.
4. Основні наукові підходи до вивчення соціальних стереотипів.
5. Особливості формування і функціонування етнічних стереотипів.
6. Поняття автостереотипів і гетеростереотипів.

Література

1. Бобнева М. И. Социальные нормы и регуляция поведения : автореф. ... д-ра психол. наук. – Москва, 1980. – 39 с.
2. Майерс Д. Социальная психология / Д.Майерс. – СПб. : Питер, 2010. — 794 с.
3. Позняк С. Соціальні норми, довіра і громадянська взаємодія // Психологія і суспільство. – 2013. – №4. – С. 83– 87.
4. Семенів М. Н. Сучасні методи дослідження етностереотипів у структурі міжетнічної взаємодії // Проблеми сучасної психології. – 2015. – № 27. – С. 486–500.
5. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряжённости – Москва : Смысл, 1998. – 389 с.
6. Товстоко́ра Ю.В. Диверсифікація соціальних норм: репрезентація «іншого як інакшого» // Вісник. Серія «Психологічні науки». – 2015. – №128. – С. 249–252.
7. Фролова О. В. Етнічні стереотипи в комунікативному полі особистості. – Бердянськ : БДПУ, 2014. – 136 с.
8. Allport G. The Nature of Prejudice. – Cambridge, Mass. : Addison-Wesley Publishing Company, 1954. – 530 p.
9. Cialdini R. B., Reno R. R., Kallgren C .A. A focus theory of normative conduct: recycling the concept of norms to reduce littering in public places // Journal of personality and social psychology. – 1990. – Vol. 58 (6). – P. 1015–1026.
10. Crandall Ch., Ferguson M. A., Bahns A. J. When we see prejudice: the normative window and social change // <https://www.researchgate.net/publication/257929180>
11. McDonald R., Crandall Ch. Social norms and social influence // Current opinion in behavioral sciences. – 2015. – Vol. 3. – P. 147–151.
12. Schneider D. The psychology of stereotyping. – The Guilford Press . – N.Y., 2004. – 707 p.

IV. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення аспірантів з дисципліни «Методологія наукових досліджень та сучасного гуманітарного пізнання» оцінюють за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності аспірантів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюють відповідно до зазначених видів й термінів контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано в табл. 1; 2.

Таблиця 1. Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ пор.	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів (к-ть x бал)
1	Відвідування лекцій	2x5 = 10
2	Робота на семінарському занятті	3x5 = 15
3	Самостійна робота	3x5 = 15
4	Модульна (підсумкова) контрольна робота	1x20 = 20
	Усього	60
	Підсумковий рейтинговий бал	
	Залік	40
	Усього	100

У процесі оцінювання навчальних досягнень аспірантів застосовують такі методи:

- *методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда;
- *методи письмового контролю*: письмове опитування, тестування.
- *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз;
- *методи взаємного і спільного контролю*.

Таблиця 2. Шкала оцінювання: національна і ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) у межах обов’язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – у цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання.
F	1 – 35 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни.

V. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-пресконференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

Практичні: вправи, робота із статистичними пакетами.

2) За логікою передавання і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота аспірантів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

III. Інтерактивні методи навчання: дискусії; мозковий штурм, ділові і рольові ігри, тренінги.

VI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- методичні матеріали з підготовки до семінарських і практичних занять;
- збірник тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) – оцінювання навчальних досягнень аспірантів;
- засоби реалізації підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);
- технічні засоби;
- комп'ютерні технології;
- новітні інформаційно-комунікативні технології.

VII. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які соціально-психологічні відмінності між поняттями «етнос», «народ» і «нація»?
2. За яких соціально-психологічних умов відбувається перетворення етносів і народів на нації?
3. Які різновиди націєтворчих процесів виділяють їхні дослідники?
4. Яку роль у процесі формування націй відіграють еліти?
5. Як узгодити між собою процеси націєтворення, регіоналізації і глобалізації, що мають місце в сучасному світі?
6. Чи правомірно ставити знак рівності між етнічною і національною психологією?
7. Чому національний характер посідає провідне місце в структурі національної психології?
8. Яка різниця між поняттями «національна свідомість» і «національна самосвідомість»?
9. За якими критеріями в загальній психології виокремлюють основні види мислення?
10. Навіщо потрібно було вводити і здійснювати концептуалізацію поняття «соціально-психологічне мислення»?
11. Назвіть сутнісні ознаки соціально-психологічного мислення.
12. За яким принципом здійснюється класифікація форм соціально-психологічного мислення?
13. Чим соціально-психологічне дослідження націй відрізняється від їх соціологічного, політологічного, культурологічного та етнологічного досліджень?
14. Що спільного і відмінного в підходах Б. Андерсена і Е. Гобсбаума до дослідження процесів націєтворення?
15. Чи можлива інтеграція модерністського і примордіалістського, об'єктивного і суб'єктивного підходів у дослідженні генези націй?
16. Яких підходів до дослідження проблем націєтворення дотримуються сучасні українські дослідники?
17. За якими найбільш суттєвими ознаками, на вашу думку, слід оцінювати соціально-психологічну сформованість нації?
18. У чому полягає специфіка суб'єктно-вчинкового підходу до дослідження процесу становлення нації як соціально-психологічного феномену?
19. Чи погоджуєтесь ви з тим, що суб'єктна готовність нації до спільних учинків саморозвитку і самопожертви є сутнісним критерієм оцінювання соціально-психологічної ефективності процесу націєтворення? Поясніть свою думку.
20. Які соціально-психологічні механізми і яким чином є сенс застосувати для організації процесу націєтворення? Сформулюйте свою позицію щодо цього питання.
21. Специфіка історичної психології як суб'єкта націєтворення.
22. Як осмислюється історичний час у процесі націєтворення в умовах мультикультурності?
23. У чому полягає ідентифікаційна функція історичної пам'яті?

24. Як різні види історичної пам'яті впливають на націєтворення?
25. У чому полягає специфіка дослідження націєтворення в соціально-психологічній концепції етнокультурної міфотворчості?
26. Націєтворчий потенціал спільного вчинку етнокультурної міфотворчості.
27. Які прийоми створення індивідуального авторського міфу ви знаєте?
28. Які елементи охоплює національний міф як соціально-психологічна система?
29. У чому полягають практичні процедури діагностики і прогнозування національного міфу?
30. Які етапи технології створення консолідованого національного міфу ви можете назвати?
31. Як можна визначити ситуацію невизначеності з позицій соціальної психології?
32. Які основні класифікації соціально-психологічного конфлікту?
33. Які основні характеристики конфлікту можна виділити з позицій соціальної психології?
34. Яку методологію і методи використовують у соціальній психології для вивчення конфліктів?
35. Як соціальні настанови відображаються у формах соціально-психологічного мислення?
36. Що таке соціальна криза з позицій соціальної психології?
37. Яким є соціально-психологічне визначення війни?
38. Як можна визначити поняття resilience? Його значення в подоланні наслідків соціальних конфліктів.
39. Що таке соціальна норма?
40. Як формуються соціальні норми?
41. Чому люди дотримуються або не дотримуються соціальних норм?
42. Які функції соціальних норм у житті суспільства ви можете назвати?
43. Які з цих функцій пов'язані з націєтворчим потенціалом соціальних норм? Як саме?
44. Які з цих функцій пов'язані з конфліктологічним потенціалом соціальних норм? Як саме?
45. Що таке соціальний стереотип?
46. Чому люди використовують соціальні стереотипи у взаємодії із соціумом?
47. Як формуються соціальні стереотипи?
48. Що таке етнічний стереотип?
49. Чим відрізняються автостереотипи від гетеростереотипів?
50. Яка роль соціальних стереотипів у націєтворчому процесі?
51. Яка роль соціальних стереотипів у міжгрупових конфліктах?
52. Як можна зменшити дію соціальних стереотипів у міжсуб'єктній комунікації?

VIII. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему «Теоретичні і методологічні підходи до соціально-психологічного дослідження процесу націєтворення».
2. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему «Соціально-психологічні умови перетворення етносів і народів на нації».
3. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему «Роль еліти в процесі національного будівництва».
4. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему «Соціально-психологічні особливості формування української нації».
5. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему «Соціально-психологічні критерії оцінювання рівня сформованості і зрілості нації».
6. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему «Соціально-психологічні механізми націєтворення».
7. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему «Пізнавальний і перетворювальний потенціал історичної психології в процесі націєтворення».
8. Вивчення та аналіз повсякденних текстів і виявлення соціальних настановлень щодо актуальних соціальних конфліктів. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь.
9. Вивчення та аналіз публіцистичних текстів і виявлення соціальних настановлень щодо актуальних соціальних конфліктів. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему.
10. Вивчення та аналіз наукових текстів і виявлення соціальних настановлень щодо актуальних соціальних конфліктів. Підготувати презентацію та зробити усну доповідь на тему.
11. Вивчення та аналіз художніх текстів і виявлення соціальних настановлень щодо актуальних соціальних конфліктів. Підготувати презентацію і зробити усну доповідь на тему.
12. Провести опитування серед студентів на тему «Які соціально-психологічні чинники заважають розвитку України як нації?». Опрацювати отримані емпіричні дані, викласти результати опитування у вигляді письмової аналітичної доповіді.
13. Проаналізувати актуальний стан суспільної пружності у вибраній громаді, запропонувати способи зниження рівня напруженості для окремо взятої громади/спільноти/соціальної групи. Викласти результати у вигляді письмової аналітичної доповіді.
14. Провести опитування серед студентів на тему «Етнічні стереотипи в студентській спільноті». Викласти результати у вигляді письмової аналітичної доповіді.
15. Підготувати письмове есе на тему «Основні риси та особливості українського національного характеру».
16. Підготувати письмове есе на тему «Соціально-психологічний портрет української нації».
17. Підготувати письмове есе на тему «Імідж-легенда української нації».
18. Підготувати письмове есе на тему «Суспільство без соціальних норм: моделі виживання».

ІХ. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Що спільного і відмінного між поняттями «рід», «плем'я», «етнос», «народ» і «нація»?
2. За яких соціально-психологічних умов відбувається перетворення етносів і народів на нації?
3. Які соціально-психологічні ознаки характеризують ситуації: а) коли перетворення народу на націю відбувається вперше; б) коли йдеться про відродження нації; в) коли націєтворчий процес спрямовується на подальшу розбудову нації, що вже склалася?
4. Яку роль у процесі формування націй відіграють еліти? Що може заважати їхній ефективній участі в процесах націєтворення?
5. Як узгодити між собою процеси націєтворення, регіоналізації і глобалізації, що мають місце в сучасному світі?
6. Як можна конструктивно узгодити модерністський і примордіалістський, об'єктивний і суб'єктивний підходи в дослідженні генези націй?
7. Розкрийте предмет і структуру етнічної психології.
8. Яке значення мають праці В. Вундта в становленні етнічної психології?
9. Чи є маси носієм етнічного несвідомого? (Обґрунтуйте свою відповідь).
10. Формування національної психології, її предмет і структура.
11. Яке значення мають праці Канта і Гегеля у формуванні національної психології?
12. Що таке національний характер? Поясніть місце і роль національного характеру в структурі національної психології.
13. Поясніть діалектичну єдність національної свідомості і національної самосвідомості, їхню відмінність як за змістом, так і за формою.
14. Яку роль відіграють етнічні настановлення і стереотипи у формуванні національного характеру?
15. Поясніть, чому національні почуття є важливим структурним елементом національної психології?
16. Як ви розумієте концепт «український національний характер»? Розкрийте його риси та особливості.
17. Дайте визначення та розкрийте сутність поняття «соціально-психологічне мислення».
18. Що об'єднує і що вирізняє категорії «філософське мислення», «соціологічне мислення», «соціально-психологічне мислення»?
19. Дайте визначення поняття «форми соціально-психологічного мислення» та опишіть генетично-класифікаційну модель форм соціально-психологічного мислення.
20. Чи впливають позанаукові форми соціально-психологічного мислення на націєтворчий процес?
21. Які функції виконують ідеологічна і психотехнологічна форми соціально-психологічного мислення в процесі націєтворення?
22. Чи впливають наукові форми соціально-психологічного мислення на націєтворчий процес?

23. Чи містять форми соціально-психологічного мислення конфліктогенний потенціал? (Обґрунтуйте свою відповідь).
24. Назвіть соціально-психологічні механізми мінімізації конфронтаційних проявів у перебігу націєтворчого процесу. (Обґрунтуйте свою відповідь, спираючись на концепцію соціально-психологічного мислення).
25. Назвіть соціально-психологічні механізми національної консолідації та єднання. (Обґрунтуйте свою відповідь, спираючись на концепцію соціально-психологічного мислення).
26. За якими найбільш суттєвими ознаками слід оцінювати рівень соціально-психологічної сформованості нації, її зрілості?
27. У чому полягає специфіка суб'єктно-вчинкового підходу до дослідження процесу становлення нації як соціально-психологічного феномену?
28. Обґрунтуйте свою згоду чи незгоду з положенням про те, що суб'єктна готовність нації до спільних учинків саморозвитку і самопожертви є сутнісним критерієм оцінювання соціально-психологічної ефективності процесу націєтворення.
29. Систему яких соціально-психологічних механізмів і яким чином можна застосувати для організації процесу націєтворення в Україні? (Сформулюйте свою позицію щодо цього питання).
30. У чому полягає специфіка історичної психології як суб'єкта націєтворення?
31. Як осмислюється історичний час у процесі націєтворення в умовах мультикультурності?
32. У чому полягає ідентифікаційна функція історичної пам'яті?
33. Як різні види історичної пам'яті впливають на націєтворчий процес?
34. У чому полягає специфіка дослідження націєтворення в соціально-психологічній концепції етнокультурної міфотворчості?
35. Націєтворчий і конфліктологічний потенціал спільного вчинку етнокультурної міфотворчості.
36. Опишіть соціально-психологічні прийоми творення індивідуального авторського міфу.
37. Які елементи охоплює національний міф як соціально-психологічна система?
38. У чому полягають практичні процедури діагностики і прогнозування національного міфу?
39. Назвіть етапи технології творення консолідованого національного міфу.
40. Що таке конфлікт під кутом зору соціальної психології?
41. Які основні класифікації соціально-психологічного конфлікту?
42. Які основні характеристики конфлікту можна виділити з позицій соціальної психології?
43. Яку методологію і методи використовують у соціальній психології для вивчення конфліктів?
44. Що таке соціальний конфлікт під кутом зору соціальної психології?
45. Яким є соціально-психологічне визначення війни?
46. Як можна визначити поняття resilience? Його значення в подоланні наслідків соціальних конфліктів.

47. Яким чином соціальні настановлення відображаються у формах соціально-психологічного мислення?
48. Які методи аналізу текстів використовує соціальна психологія?
49. Дайте визначення поняття соціальної норми.
50. Назвіть механізми формування соціальних норм. Що об'єднує і що вирізняє моральні соціальні норми і традиційні соціальні норми?
51. Назвіть механізми функціонування соціальних норм. Що означає інтеріоризація соціальних норм?
52. Назвіть механізми функціонування соціальних норм. Розкрийте зв'язок соціальних норм і конформності.
53. Які функції виконують соціальні норми в суспільній життєдіяльності?
54. У чому полягає націєтворчий потенціал соціальних норм?
55. У чому полягає конфліктологічний потенціал соціальних норм?
56. Дайте визначення поняття соціального стереотипу.
57. Дайте стислий огляд історії досліджень соціальних стереотипів.
58. Назвіть та опишіть механізми формування соціальних стереотипів.
69. Опишіть функції та роль соціальних стереотипів у процесах соціальної адаптації особистості.
60. Назвіть методи запобігання упередженості і стереотипізації у взаємодії особистості і соціуму.

Х. ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма / Б. Андерсон ; пер. с англ. В. Николаева. – Москва : Канон-пресс - Ц: Кучково поле, 2001. – 288 с.
2. Белявский И. Г. Историческая психология / И. Г. Белявский. – Одесса : Изд-во Одесского государственного университета им. И. И. Мечникова, 1991. – 250 с.
3. Белявский И. Г. Лекции по исторической психологии / И. Г. Белявский. – Одесса : Астропринт, 2004. – 448 с.
4. Белявский И.Г. Место исторической психологии в системе наук о человеке / И. Г. Белявский / Контраверсивная психология. – Одесса: Виктория, 2003. – 302 с.
5. Бобнева М.И. Социальные нормы и регуляция поведения : автореф. ... д-ра психол. наук. – Москва, 1980. – 39 с.
6. Вундт В. Проблемы психологии народов / В. Вундт. – Москва : Космос, 1912. – 49 с.
7. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм / Ернест Гелнер : пер. з англ. – Київ : Таксон, 2003. – 300 с.
8. Гнатенко П. И. Национальная психология / П. И. Гнатенко. – Днепропетровск : ДГУ, 2000. – С. 3–20.
9. Гнатенко П. І. Український національний характер / П. І. Гнатенко. – Київ : Док-К, 1997. – 114 с.
10. Гобсбаум Е. Нації і націоналізм, починаючи з 1780 року: програма, міфи, реальність / Ерік Гобсбаум ; пер. з англ. та прим. Т. Корпала. – Київ : Укр. центр духов. культури, 2010. – 288 с.
11. Гришина Н. В. Психология конфликта. – СПб. : Питер, 2000. – 464 с
12. Донцов А. И., Полозова Т. А. Проблема конфликта в западной социальной психологии // Психологический журнал. – 1980. – №6. – С. 109–133.
13. Историческая психология: истоки и современное состояние: монография / под. науч. ред. И. Н. Ковалю, В. И. Подшивалкиной, О. В. Яремчук. – Одесса : Одесский национальный университет, 2012. – 395 с.
14. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму : монографія / Г. Касьянов. – Київ : Либідь, 1999. – 352 с.
15. Колодій А. Рукопис брошури «Нація як суб'єкт політики» / Антоніна Колодій. – Львів : Кальварія, 1997. – 55 с.
16. Котлова Л. О. Психологія конфлікту: курс лекцій : навч. посіб. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013 – 112 с.
17. Кремень В. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки метадисциплінарного дослідження) / В. Кремень, В. Ткаченко. – 2-ге вид. допов. – Київ : Т-во «Знання» України, 2013. – 471 с.
18. Лебон Г. Психология народов и масс // Психология толпы. Социальные и политические механизмы воздействия на массы. – Москва : Эксмо, СПб. : Terra Fantastica, 2003. – С 9–316.

19. Лекторский В. А. Научное и вненаучное мышление: скользящая граница [Электронный ресурс] / В. А. Лекторский // Научные и вненаучные формы мышления / В. А. Лекторский. – Москва : ИФРАН, 1996. – С. 27–45.
20. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – СПб. : Питер, 2010. – 794 с.
21. Позняк С. Соціальні норми, довіра і громадянська взаємодія // Психологія і суспільство. – 2013. – №4. – С. 83–87.
22. Придачук О. А. Народ як колективний суб'єкт правової охорони конституції / О. А. Придачук // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 7. – С. 55–57.
23. Семенів М. Н. Сучасні методи дослідження етностереотипів у структурі міжетнічної взаємодії // Проблеми сучасної психології. – 2015. – № 27. – С. 486–500.
24. Слюсаревський М. М. Соціально-психологічне мислення: сутність і формовияви / М. М. Слюсаревський // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – Київ, 2014. – Вип. 34 (37). – С. 5–24.
25. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Ентоні Сміт ; пер. з англ. М. Климчука, Т. Цимбала. – 2-ге вид., стереотип. – Київ : Ніка-Центр, 2009. – 320 с.
26. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряжённости – Москва : Смысл, 1998. – 389 с.
27. Соціально-психологічне мислення: генеза, основні форми та перспективи розвитку: монографія / авт. кол.: Жовтянська В. В., Кухарук О. Ю., Слюсаревський М. М., Соколовська Ю. С., Суший О. В., Татенко В. О. ; за заг. ред. Слюсаревського М. М. – Київ, 2018. – 386 с.
28. Татенко В. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія / Віталій Татенко. – Київ : Міленіум, 2017. – 184 с.
29. Татенко В. О. Процес націєтворення у суб'єктно-вчинковому вимірі / В. О. Татенко // Психологічні науки: проблеми і здобутки. – 2017. – Вип. 10. – С. 55–73.
30. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу : монографія / Віталій Татенко. – Київ : Міленіум, 2008. – 216 с.
31. Товстокора Ю. В. Диверсифікація соціальних норм: репрезентація «іншого як інакшого» // Вісник. Серія «Психологічні науки». – 2015. – №128. – С. 249–252.
32. Україна. Процеси націєтворення / Упоряд. Андреас Каппелер ; пер. з нім. – Київ : К.І.С., 2011. – 416 с.
33. Українська політична нація: проблеми становлення : зб. наук. ст. / за ред. М. М. Розумного (заг. ред.), М. Т. Степика, В. М. Яблонського. – Київ : НІСД, 2012. – 384 с.
34. Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність: колективна моногр. / кер. кол. авт. і наук. ред. І. Д. Дудко; Інститут історії українського суспільства ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2014. – 478 с.

35. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого “Я” // Психология толпы. Социальные и политические механизмы воздействия на массы. – Москва : Эксмо, СПб. : Terra Fantastica, 2003.– С. 319–398.
36. Фролова О. В. Етнічні стереотипи в комунікативному полі особистості. – Бердянськ : БДПУ, 2014. – 136 с.
37. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта. – СПб. : Питер, 2003. – 287 с.
38. Яремчук О. В. Індивідуальна авторська міфотворчість як самоініціація особистості в культурі / О. В. Яремчук // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. – 2009. – Вип. 9. – С. 261–270.
39. Яремчук О. В. Історична психологія як проект комплексного людинознавства / О. В. Яремчук // Вісник Одеського національного університету. – 2012. – Т. 17. – Вип. 8 (20), Психологія. – С. 741–749.
40. Яремчук О. В. Політико-психологічна технологія створення консолідуючого національного міфу / О. В. Яремчук // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. – 2011. – Вип. 11. – С. 82–92.
41. Яремчук О. В. Психологія етнокультурної міфотворчості особистості: монографія / О. В. Яремчук. – Одеса : Фенікс, 2013. – 431 с.
42. Яремчук О. В. Соціально-психологічна модель національного міфу / О. В. Яремчук // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2012. – Вип. 27(30). – С. 118–128.
43. Яремчук О. В. Спільний вчинок як базовий соціально-психологічний механізм етнокультурної міфотворчості особистості / О. В. Яремчук // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2011. – Т. 3. – С. 191–199.
44. Яремчук О. В. Трансляція культурно-історичних сенсів в індивідуальному авторському міфі / О. В. Яремчук, В. О. Клігійкова // Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історична психологія. Психолінгвістика. – 2010. – Т. IX. – Ч. 5. – С.75-84.
45. Allport G. The Nature of Prejudice. – Cambridge, Mass. : Addison-Wesley Publishing Company, 1954. – 530 p.
46. Cialdini R.B., Reno R.R., Kallgren C.A. A focus theory of normative conduct: recycling the concept of norms to reduce littering in public places // Journal of personality and social psychology. – 1990. – Vol. 58 (6). – P. 1015–1026.
47. Crandall Ch., Ferguson M.A., Bahns A.J. When we see prejudice: the normative window and social change // <https://www.researchgate.net/publication/257929180>
48. Gow K., Paton D. The Phoenix of Natural Disasters: Community Resilience / Nova Science Publishers, USA, 2008
49. McDonald R., Crandall Ch. Social norms and social influence // Current opinion in behavioral sciences. – 2015. – Vol. 3. – P. 147–151.
50. McKeown Sh. Conclusion: The Next Voyage / Sh. McKeown, N. Ferguson, R. Haji // Understanding Peace and Conflict through Social Identity Theory: Contemporary Global Perspectives / Ed. Shelley McKeown, Reeshma Haji, Neil Ferguson. – Springer International Publishing Switzerland, 2016. – P. 367–373.
51. Schneider D. The psychology of stereotyping. – The Guilford Press. – N.Y., 2004. – 707 p.

Додаткова:

1. Агеев В. С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы / В. С. Агеев. – Москва : Изд. МГУ, 1990. – 240с.
2. Бандура А. М., Друзь В. А. Конфліктологія. – Харків : Фоліо, 1997. – 335с.
3. Бромлей Ю. В., Подольный Р. Г. Создано человечеством. – Москва : Изд. полит. лит., 1984. – 272 с.
4. Васютинський В. Індивідуальні і колективні стратегії адаптації мешканців міських громад до життя в період воєнного конфлікту / Васютинський В. // Проблеми політичної психології. – 2017. – Вип. 5 (19). – С.43–52.
5. Гнатенко П. И. Феномен природы человека / П. И. Гнатенко. – Київ : Вища освіта, 2014. – 267 с.
6. Гнатенко П. Этнопсихоанализ / П.Гнатенко. – Київ: Вища освіта, 2009. – 158 с.
7. Гумилёв Л. Н. Этногенез и биосфера Земли / Лев Гумилёв. – СПб. : Кристалл, 2001. – 642 с.
8. Дейч М., Шикман С. Конфликт: социально-психологическая перспектива // Социальный конфликт: современные исследования: Реферативный сборник. – Москва : ИСАИ, 1991. – С. 70–74.
9. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів : навч. посіб. – Харків-Київ : Р. И. Ф., 2006. – 320 с.
10. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології : [монографія] / [М. М. Слюсаревський, В. В. Жовтянська, М. М. Скорик, Н. В. Хазратова та ін.] ; за наук. ред. М. М. Слюсаревського ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 360 с.
11. Зуєва В.О., Коляда О.О. Українське націєтворення як головний чинник прогресивного розвитку української держави / В. О. Зуєва, О. О. Коляда // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – Вип. 38. – С. 174–184.
12. Картунов О. В. Вступ до етнополітології : наук.-навч. посіб. – Київ: Ін-т економіки, упр. та госп. права, 1999. – 300с.
13. Карпчук Н. П. ЄС на шляху від інформаційної до комунікаційної політики. / Н. П. Карпчук // Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного простору: колективна монографія. – Луцьк : ВМА «Терен», 2012. – С. 50–91.
14. Кцоева Г. У. Опыт эмпирического исследования этнических стереотипов // Психологический журнал. – 1986. – № 2. – С. 41–50.
15. Левин К. Типы конфликтов // Психология личности. Тексты. – Москва : Изд. МГУ, 1982.
16. Лобок А. М. Антропология мифа / А. М. Лобок. – Екатеринбург : Банк культурной информации, 1997. – 688 с. – С. 59–71, 82–102.
17. Методи дослідження великих соціальних груп [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://stud.com.ua/74066/psihologiya/metodi_doslidzhennya_velikih_sotsialnih_grup
18. Панарин А. С. Искушение глобализмом / Александр Панарин. – Москва : Эксмо, 2003. – 416 с.

19. Психологія мислення : підручник / [І. Д. Пасичник, Р. В. Каламаж, О. В. Матласевич, У. І. Нкітчук та ін.] ; за ред. І. Д. Пасічника. – Острог : Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2015. – 560 с.
20. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів / І.З. Танчин – Київ, 2008. – 351 с.
21. Шевцов А. А. Общая культурно-историческая психология / А. А. Шевцов. – СПб. : Трона Троянова, 2007. – 407 с. – С. 278–291.
22. Яремчук О. В. Етнокультурна міфотворчість українців в процесі створення консолідуючого національного міфу: формувальний експеримент / О. В. Яремчук // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Вип. 4. – Київ : Гнозис, 2010. – 580 с. – С. 217–224.
23. Яковенко Н. Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії / Н. Яковенко // Дух і літера. – 1998. – №3/4. – С. 115–125.
24. Andrighetto G., Campenni M., Conte R., Paolucci M. On the emergence of Norms: a normative agent architecture // Proceedings of AAAI Symposium, Social and organizational aspects of intelligence. – Washington DC, 2007.
25. Greenwald A.G., Banaji M.R. Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes // Psychological review. – 1995. – Vol. 102 (1). – P. 4–27.
26. Glaveanu V. Stereotypes revised – theoretical models taxonomy and the role of stereotypes // Europ’s journal of psychology. – 2013. – Vol 9 (2).
27. Fehr E., Fischbacher U. Social norms and human cooperation // Trends in cognitive sciences. – 2004. – Vol. 8 (4). – P. 185–190.
28. Reynolds K.J, Subasic E., Tindall K. The problem of behavior change: from social norms to an ingroup focus // Social and personality psychology compass. – 2015. – Vol. 9 (1). – P. 45–56.
29. Schmidt M. F. H., Tomasello M. Young children enforce social norms // Current direction in psychological science. – 2012. – 24 (4). – P. 232–236.

Навчальне видання

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ НАЦІЄТВОРЕННЯ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

За науковою редакцією
О. В. Сушій

Літературне редагування *Т. А. Кузьменко*

Адреса Інституту: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15

E-mail: info@ispp.org.ua

Сайт: <https://ispp.org.ua>

Підписано до друку 01.03.2019 р. Гарнітура Times New Roman. Авт. арк. 1,5